

Людський розвиток: (оцінка на регіональному рівні)

О. Макарова

Історична довідка

- * В останні десятиріччя ХХ століття експерти Програми розвитку ООН сформулювали концепцію людського розвитку. Основними вимірами людського розвитку визначили здоров'я, матеріальне благополуччя і освіту. Починаючи з 1990 року, міжнародний індекс щорічно публікується в звіті ООН про людський розвиток;
- * У 2000 році в Україні групою фахівців Національної академії наук України була розроблена національна методика оцінки людського розвитку на регіональному рівні;
- * 2001 – Методика схвалена на спільному засіданні Президії НАН України та Колегії Державного комітету статистики України (нині – Державна служба статистики України);
- * З 2001 р. – Держстат України щорічно розраховує індекс і публікує результати;
- * 2012 – Відбувся перегляд методики та її удосконалення. Оновлена методика також була прийнята на спільному засіданні Президії НАН України і Колегії Держслужби статистики України.

Блоки-аспекти регіонального індексу (2001 р.)

Матеріальне благополуччя;
Умови проживання;
Соціальне середовище;
Екологія;
Фінансування;
Ринок праці;
Демографія;
Стан здоров'я и охорона здоров'я;
Освіта.

Загалом методика включала понад 100 показників

Можливості та відмінності регіонального індексу від міжнародного

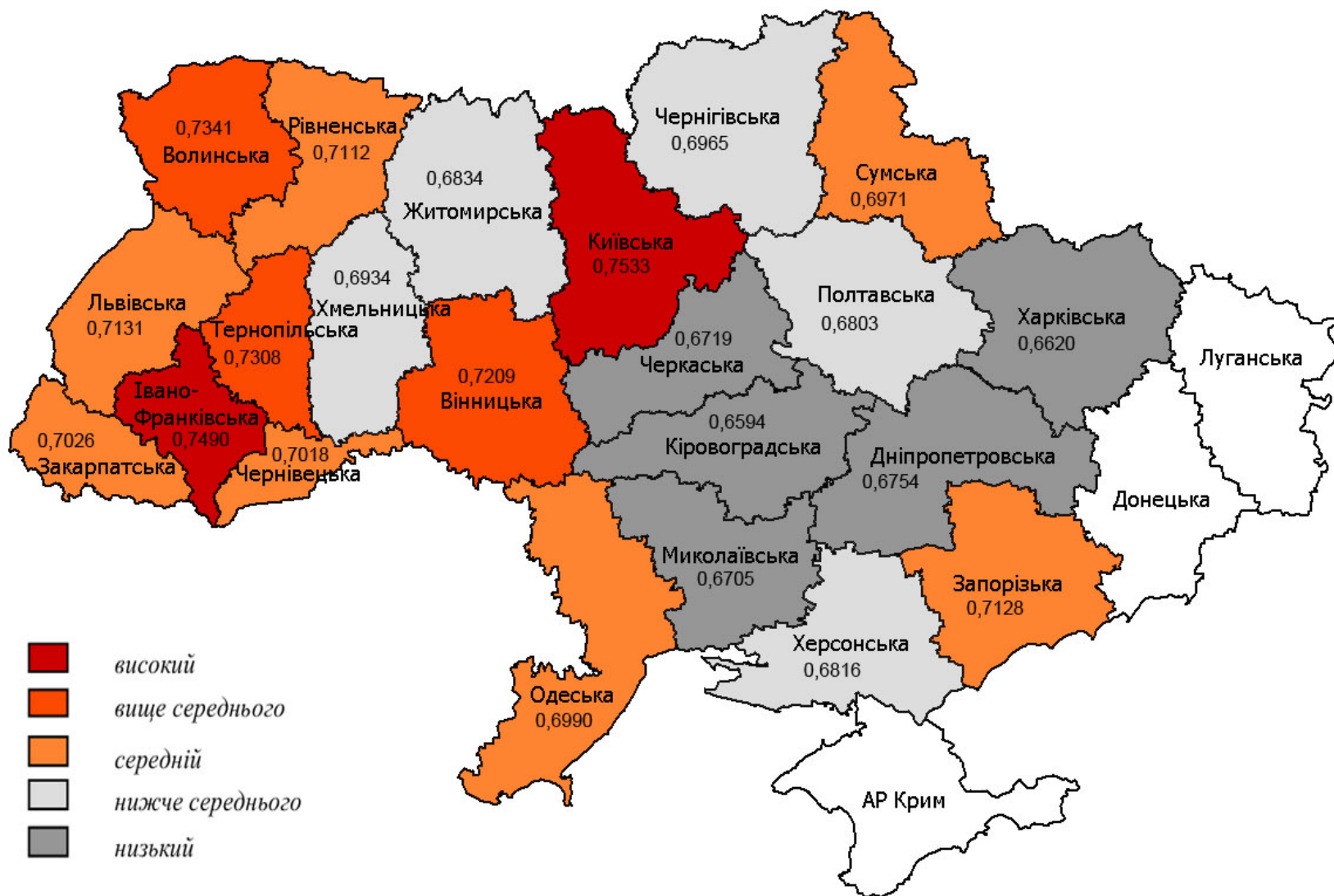
- * Можливість використовувати більш повну інформаційну базу, що характеризує різноманітні аспекти і прояви людського розвитку;
- * Використання як показників - стимуляторів, так і дестимуляторів;
- * Використання системи ваг (ваги визначалися за допомогою факторного навантаження).

Причини удосконалення методики у 2012 році

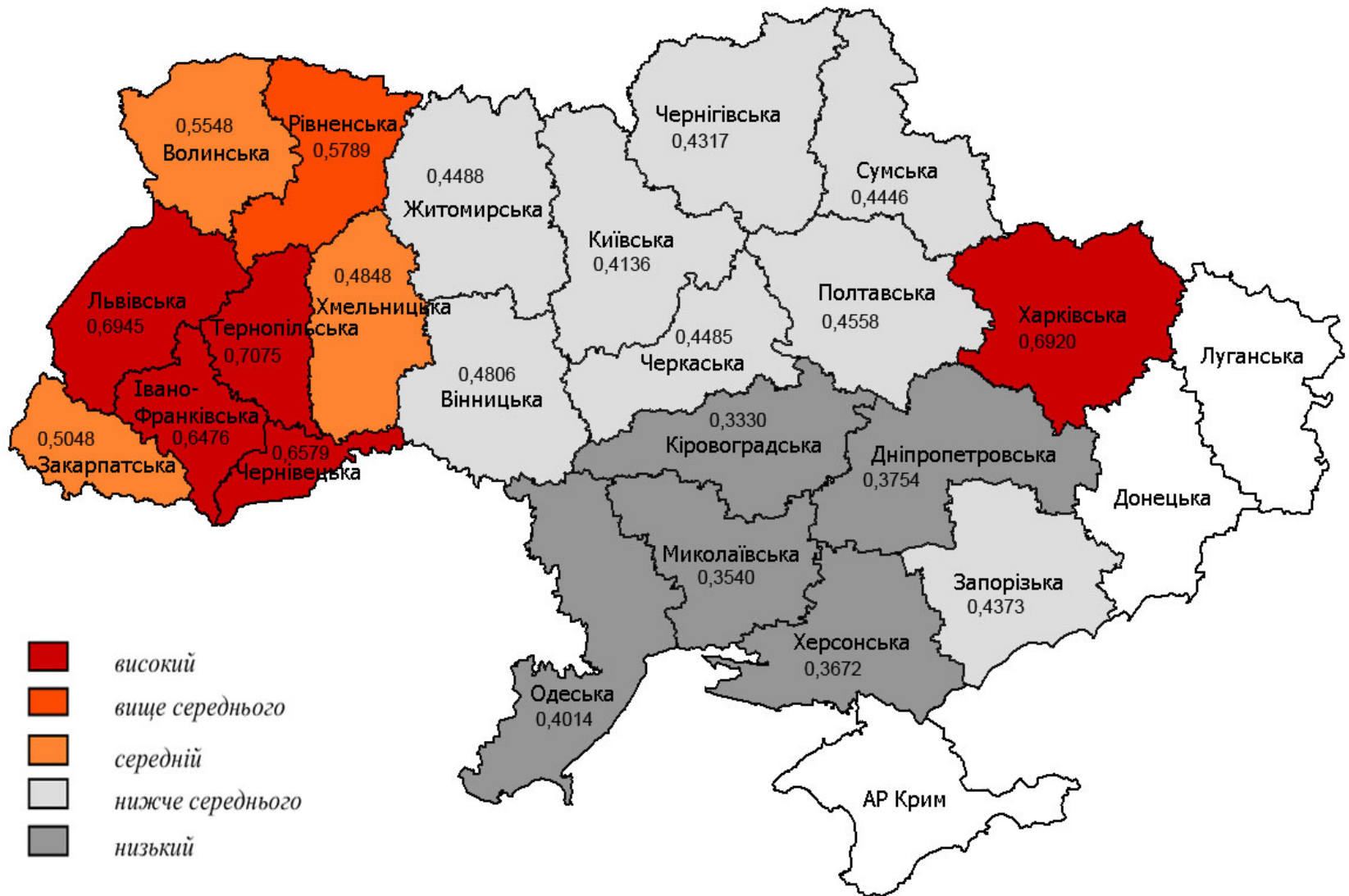
- * В якості стандарту для нормування показників доцільно брати цільові значення - це підвищує аналітичні можливості індексів, дає змогу оцінювати прогрес;
- * Бажано, щоб відібрані показники відображали різні аспекти явища (щоб значення показників не корелювали один з одним);
- * Не слід змішувати показники ресурсів і досягнень, інакше не зрозуміло, що ми хочемо отримати на виході (передумови або результат);
- * Показники мають якомога більш повно відображати явище (через недосконалість вибірки стара методика включала деякі показники лише по міській місцевості);
- * Проблеми малих територій: використовуючи дані вибірових обстежень, необхідно переконатися в належній якості і надійності показників;
- * Проблема столичного регіону: ситуація в Києві занадто специфічна і не співставна з іншими регіонами. На сьогоднішній день ця проблема методологічно не вирішена, тому Київ виключений з розрахунку;
- * Показники повинні мати суттєву варіацію по регіонах, інакше їх включення втрачає всякий сенс;
- * Якщо в команді розробників методики немає фахівця з вимірювання якихось аспектів, краще залучити сторонніх кваліфікованих експертів.

Аспекти, що включені до оновленої методики	Індикатори для виміру
Відтворення населення	Сумарний коефіцієнт народжуваності; рівень дитячої смертності у віці до 5 років; ймовірність чоловіків та жінок дожити від 20 до 65 років; середня очікувана тривалість життя при народженні
Соціальне середовище	Коефіцієнт злочинності; кількість хворих із вперше встановленим діагнозом туберкульозу, алкоголізму та алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та психоактивних речовин; кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; підліткова народжуваність у віці 15-17 років; кількість померлих від навмисного самоушкодження
Комфортне життя	Забезпеченість житлом у міських поселеннях; обладнання санітарно-технічними зручностями та централізованим газопостачанням або електроплитою у сільській місцевості; інтегральний показник стану навколишнього середовища; планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів; обсяг реалізованих населенню послуг
Добробут	Рівень бідності за відносним критерієм; питома вага домогосподарств, що купували нерухомість або робили заощадження, та таких, що мають базовий набір товарів тривалого користування; кількість продуктових кошиків, що можна придбати на середньодушовий дохід; валовий регіональний продукт
Гідна праця	Рівень зайнятості та рівень безробіття серед населення віком 18-65 років; питома вага працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, та осіб, зарплата яких не перевищує 1,5 прожиткових мінімуми; співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної; рівень охоплення соціальним страхуванням
Освіта	Охоплення дошкільними навчальними закладами дітей 3-5 років; охоплення середньою освітою дітей 6-18 років; частка осіб з вищою освітою серед населення 25 років і старше; середня тривалість навчання осіб 25 років і старше; середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання

Індекс рівня відтворення населення у 2014 р.

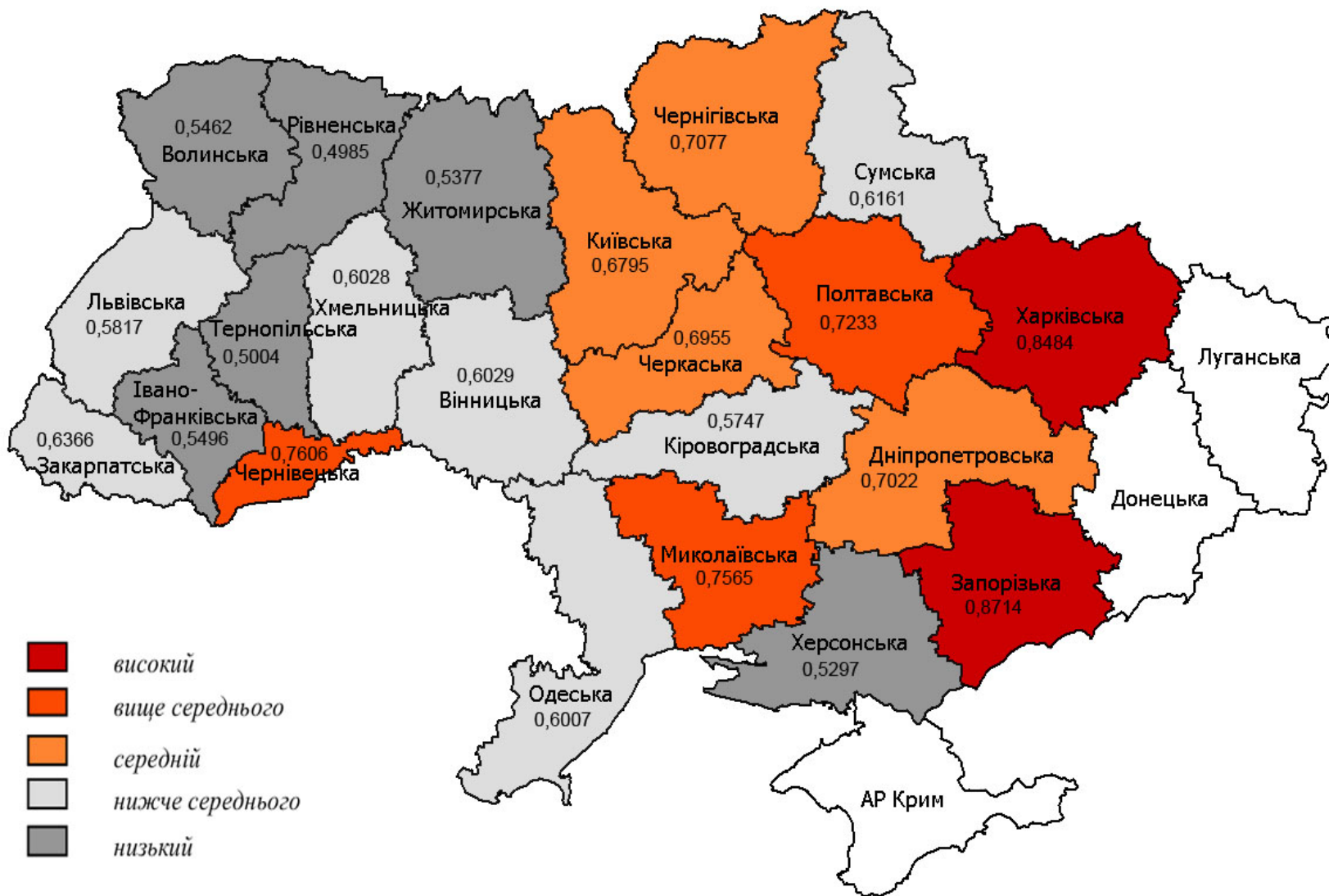
Індекс рівня соціального середовища у 2014 р.

Індекс рівня комфортного життя у 2014 р.

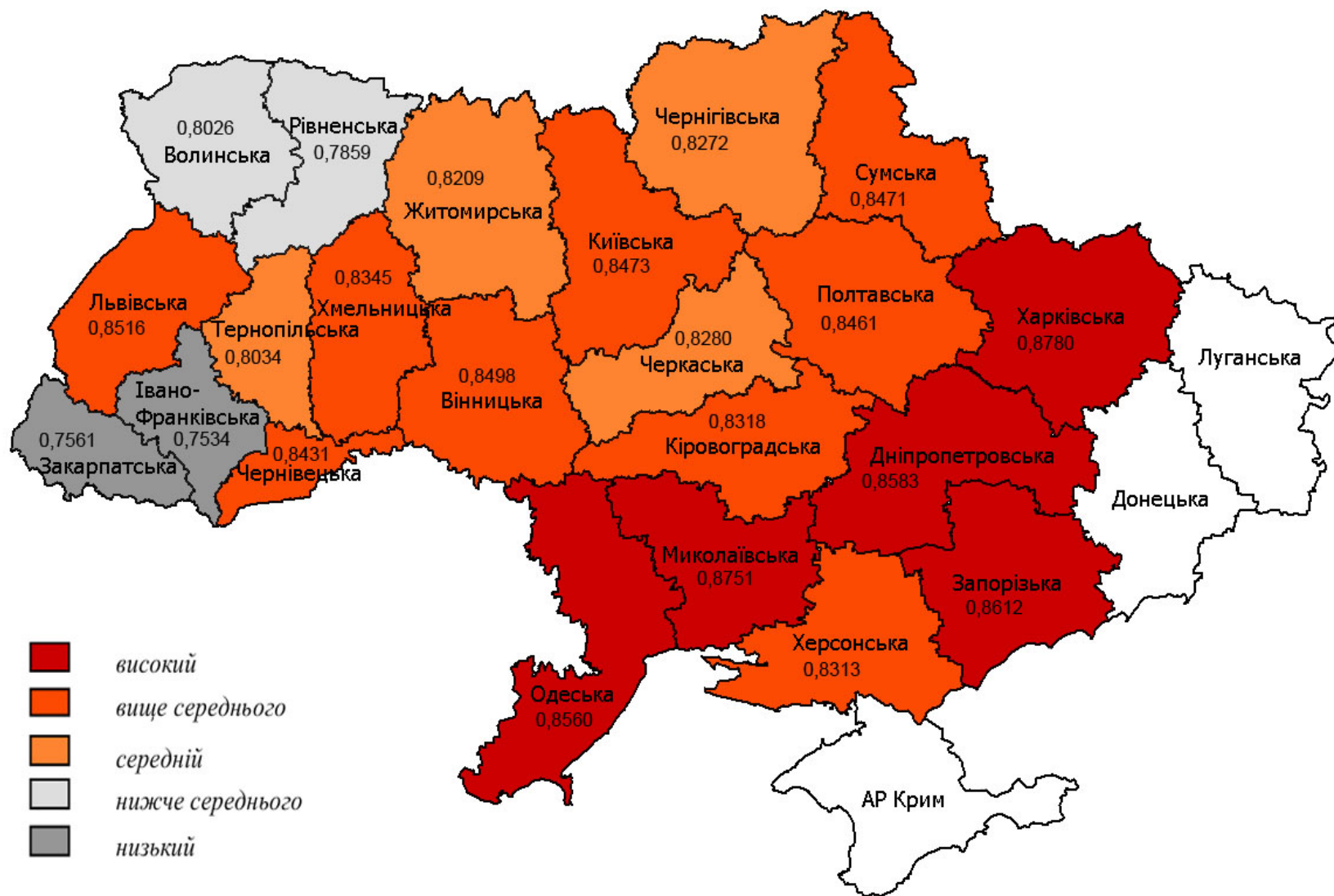
Індекс рівня добробуту населення у 2014 р.

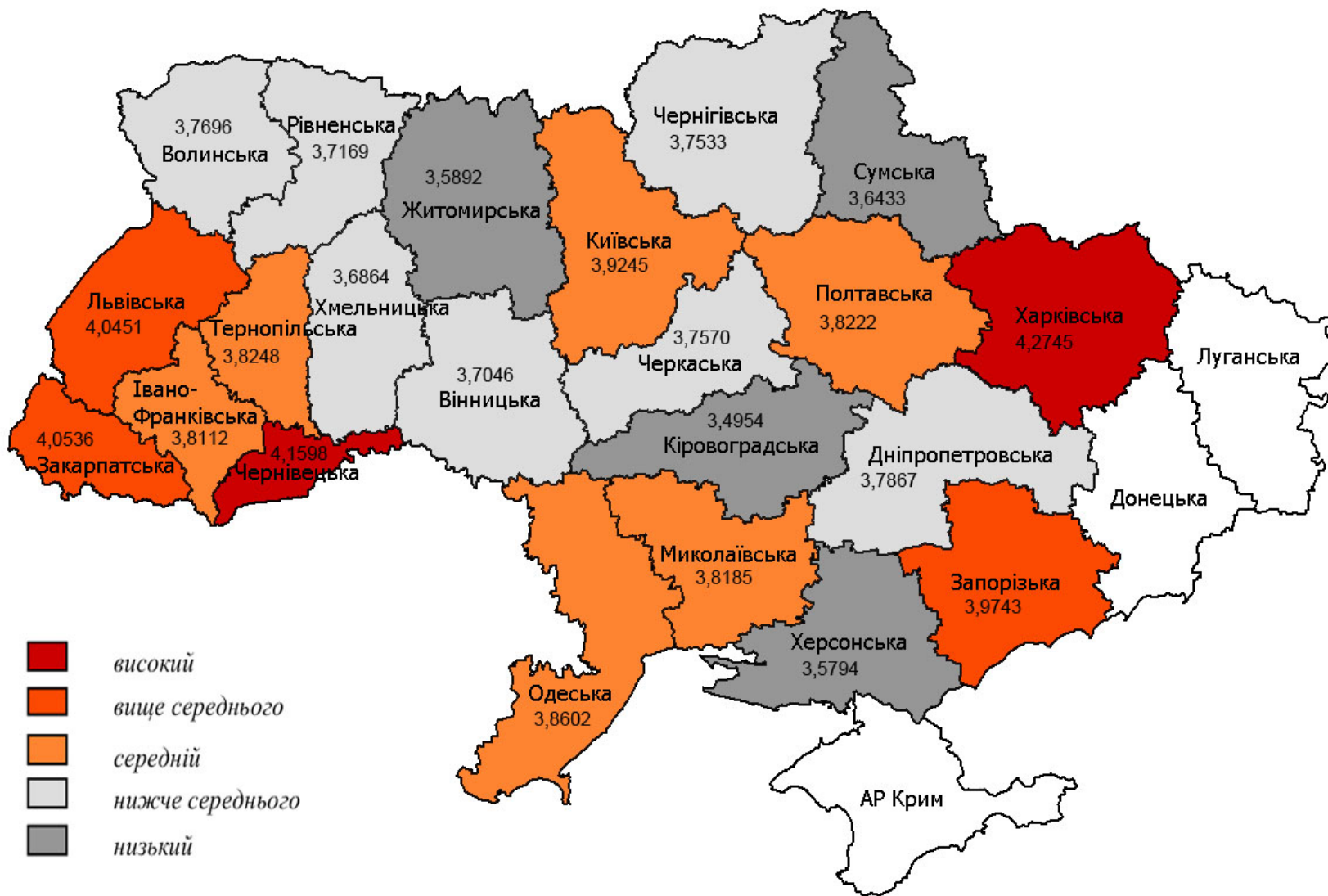
Індекс рівня гідної праці у 2014 р.

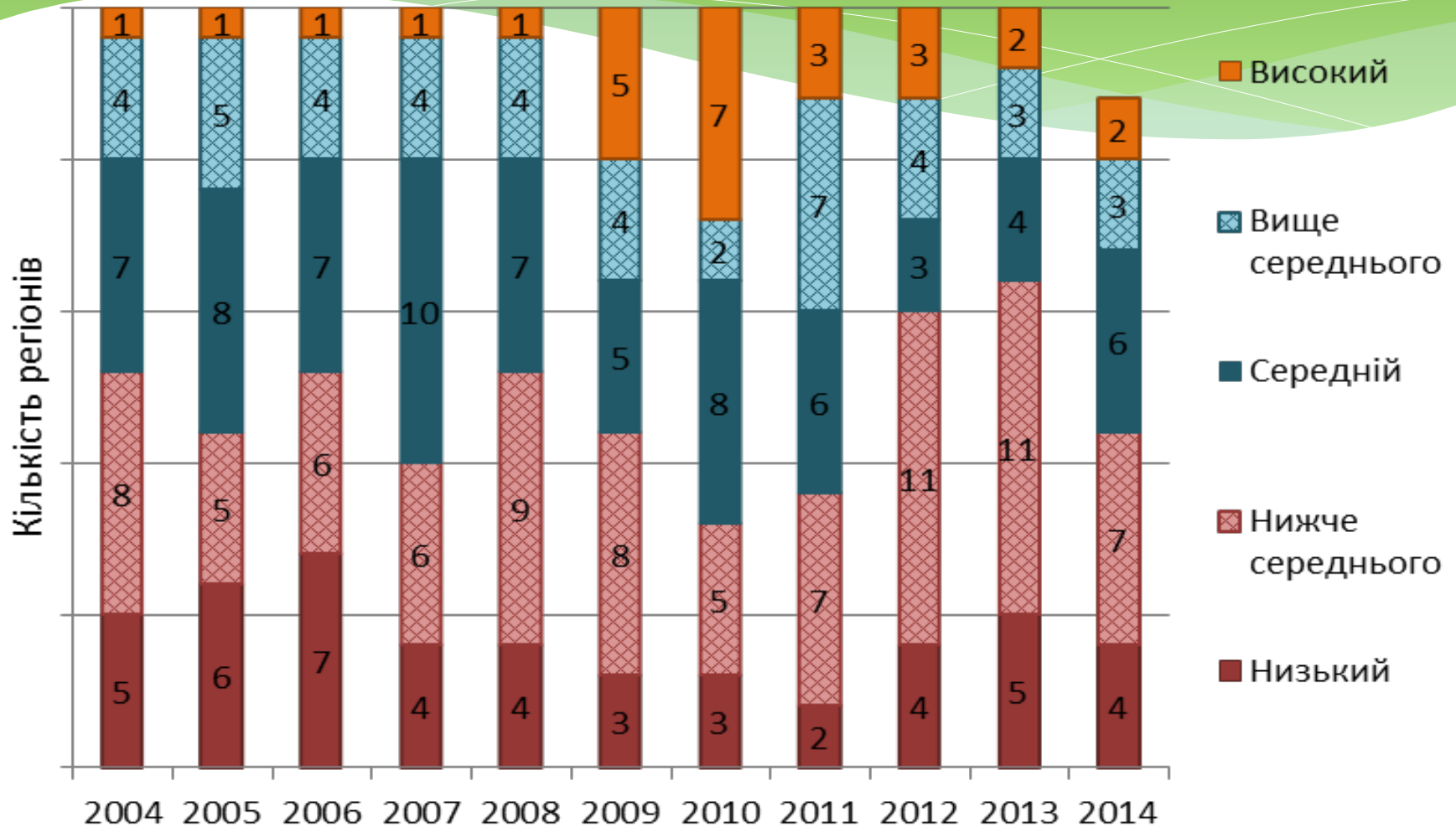
Індекс рівня освіти у 2014 р.

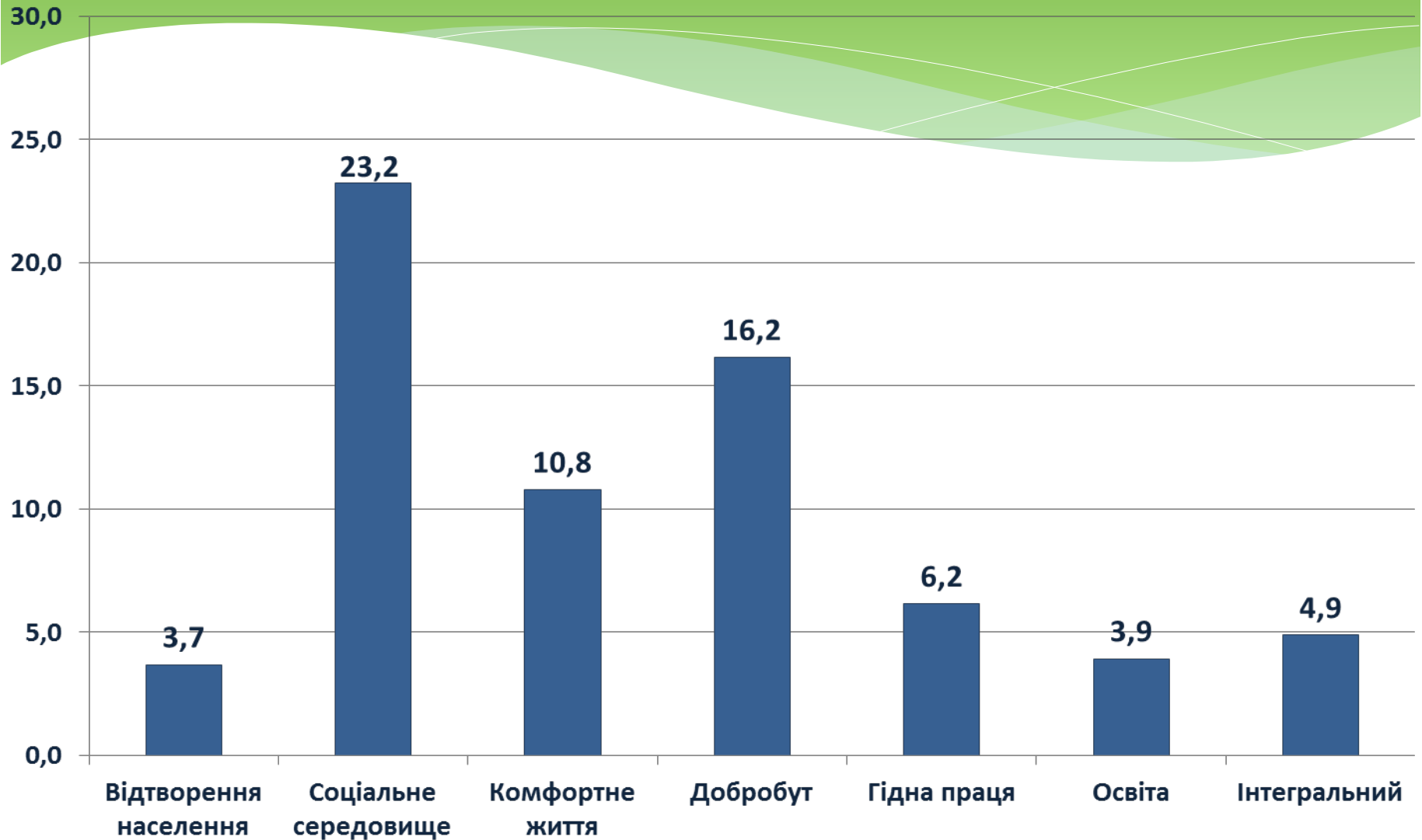
Індекс регіонального людського розвитку у 2014 р.

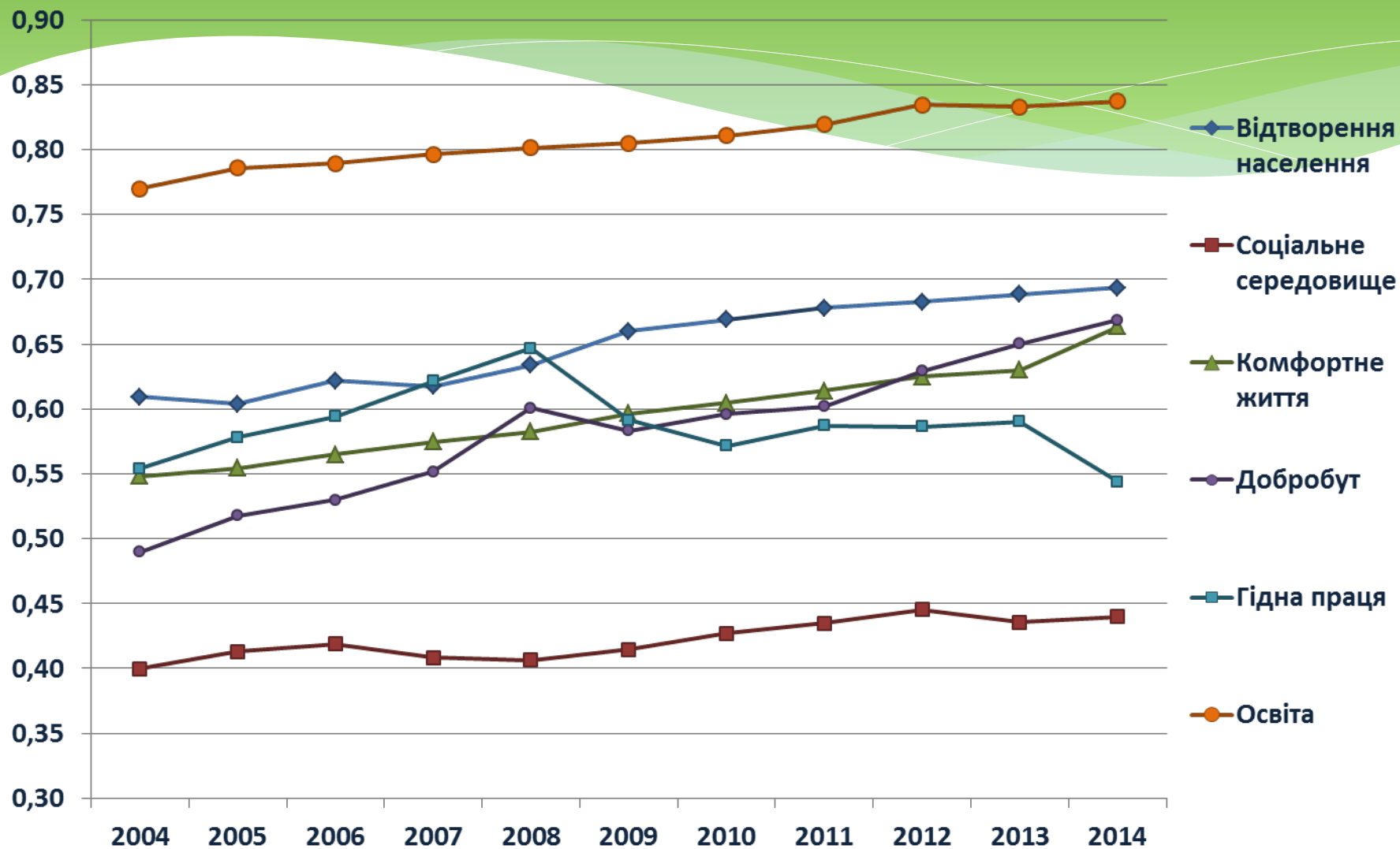
Прогрес людського розвитку в регіонах (розподіл регіонів за рівнем людського розвитку у 2004-2014 рр.)

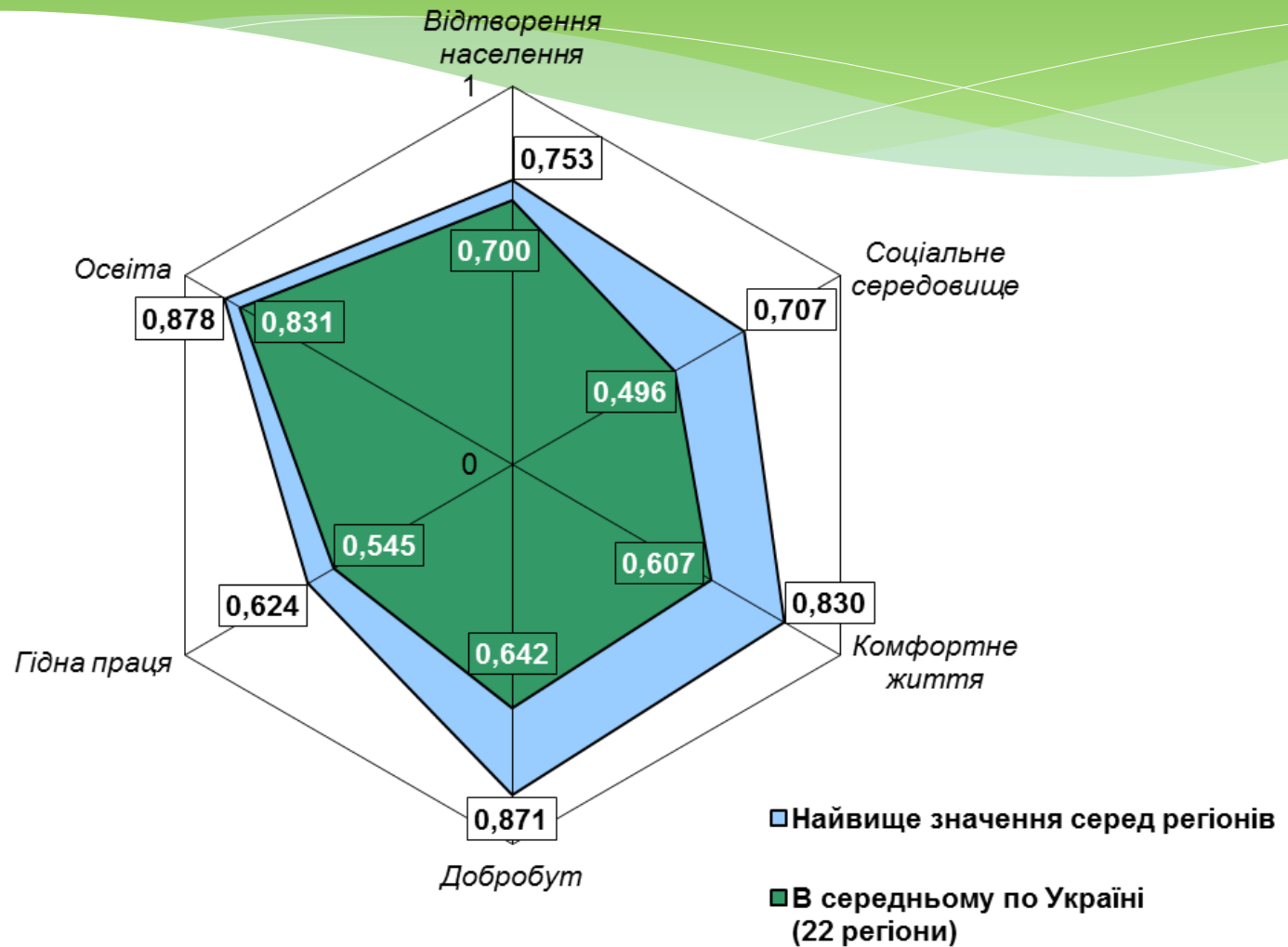
Регіональна варіація індексів за окремими аспектами (коефіцієнт варіації, %)

Середнє значення індексів за окремими аспектами ІРЛР (2004-2014 рр.)

Ідеальне та реальне значення індексів за окремими аспектами

Типологізація людського розвитку за регіонами України (2004-2014 рр.)

Тип розвитку	Склад регіонів	Фактори типологізації розвитку
Прогресивний	АР Крим (до 2013 року), Волинська, Харківська	Значне зростання добробуту за стабільності інших аспектів
Відсутність прогресу (або регрес за одним з аспектів)	Луганська (до 2013 року), Одеська, Херсонська	Стабільність показників за всіма аспектами (відсутність прогресу)
	Київська, Сумська, Черкаська, Кіровоградська, Миколаївська, Ровенська, Тернопільська, Хмельницька, Черновицька	Регрес соціального середовища
	Львівська	Регрес у добробуті
	Запорізька, Донецька (до 2013 року)	Регрес у забезпеченні гідної праці
Регрес за декількома аспектами	Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Полтавська, Чернігівська	Регрес у забезпеченні гідної праці та соціальному середовищі
	Житомирська	Регрес у добробуті та соціальному середовищі
	Івано-Франківська	Регрес у добробуті та забезпеченні гідної праці

Можливості інтегрального індексу

- * Доцільно аналізувати стан окремих аспектів розвитку, оскільки інтегральний індекс дещо «змазує» картину (усереднює);
- * Можна вивчати взаємозв'язки (залежності) між окремими аспектами розвитку;
- * Можна вивчати прогрес людського розвитку з окремих аспектів, а також показати відставання від «цільових» значень;
- * Можна визначати типи регіонів за прогресом складових людського розвитку.